

บทความเรื่อง

ความเท่าเทียมทางสังคมของคนชาติพันธุ์ “แขกมุสลิม” ในสังคมชาตินิยมแบบไทย

ของ

วริศ ดาราฉาย

บทนำ

“ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย” วลีคุ้นหูข้างต้นนี้ มาจากท่อนแรกของเพลงชาติไทย¹ แบบคำร้องปัจจุบันที่ใช้กันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า หากร้องเพลงท่อนดังกล่าวนี้ให้คนไทยฟัง ทุกคนย่อมสามารถร้องต่อจนจบบทเพลงได้อย่างชำนาญและไม่ติดขัด เพราะหากติดขัดแล้ว อาจจะเป็นที่น่าสงสัยของคนไทยบางกลุ่มได้ว่า คนที่ร้องเพลงชาติไทยไม่ได้นี้ไม่น่าจะเป็นคนไทย ดังจะเห็นได้จากสื่อบันเทิงคดีต่าง ๆ ที่มักจะกำหนดตัวละครที่เป็นต่างชาติ หรือที่รุนแรงกว่าคือ “ต่างด้าว” ให้เป็นบุคคลที่ร้องเพลงชาติไม่ได้ หรือร้องได้แต่ไม่ร้องชัด ตัวละครดังกล่าวมักจะถูกทำให้เป็นที่ขบขันสำหรับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติที่ถูกทำให้แปลกแยกและด้อยค่าให้เป็นเพียงตัวละครที่สร้างเสียงหัวเราะในเชิงเย้ยหยันเท่านั้น

“แขกมุสลิมในสังคมไทย” หรือบ้างก็เรียก “ชาวไทยเชื้อสายแขกมุสลิม” ไม่เพียงเป็น “ต่างด้าว” ในสังคมไทย ทว่ายังถูกด้วยคำให้เป็นเพียง “คนนอก” ในสังคม ทั้งที่หากพิจารณาความเป็นไทยที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ “เชื้อชาติไทย” แล้ว จะพบว่าความเป็นไทยหลาย ๆ ประการก็ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของชาวแขกมุสลิมอยู่มาก ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย ศิลปกรรม หรือแม้กระทั่งภาษา อาจกล่าวได้เลยว่า ส่วนหนึ่งของความเป็นไทยซึ่งคน (ที่เชื่อว่าตนมี) ชาติพันธุ์เป็นไทยแท้ ๆ หวังหาเอาไว้กับตนนั้นก็มิรากฐานมาจากชาวแขกมุสลิม ทว่าชาวแขกมุสลิมกลับถูกนับว่าเป็น “คนอื่น” ในสังคมไทย เป็นไปได้หรือไม่ว่ามีปัจจัยบางประการที่ทำให้คนชาติพันธุ์ไทยมองคนชาติพันธุ์ตนเองสูงส่งกว่าคนชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มักเป็นคนส่วนน้อยในสังคม และมองคนชาติพันธุ์อื่น ๆ เป็นเพียงคนนอกหรือผู้อาศัยเท่านั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปของสังคมไทยเหล่านี้ อาจนำไปสู่ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีแนวโน้มแตกแยกระหว่างคนชาติพันธุ์ไทยและชาติพันธุ์แขกมุสลิม ซึ่งความแตกต่างทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ระหว่างคนทั้งสองกลุ่มนี้ ไม่ได้นำมาซึ่งเสียงหัวเราะของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเช่นที่ปรากฏในสื่อบันเทิงคดี ทว่าจะทวีความรุนแรงจนอาจนำไปสู่ความแตกแยกในสังคมไทยได้ในที่สุด

การศึกษาไทย : แฉวถางสู่สังคมพหุวัฒนธรรมหรือพอกพูนความเป็นชาตินิยมในสังคม ?

การที่สังคมจะเป็นไปในทิศทางใด ๆ ได้นั้น ย่อมเกิดจากคนในสังคมซึ่งเป็นผลิตผลของสถาบันทางสังคมนั้น ๆ เป็นสำคัญ “สถาบันทางการศึกษา” หรือโรงเรียน นับได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคมระดับพื้นฐานที่มีความสำคัญในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน ซึ่งต่อมากจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ให้มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ดี สถาบันการศึกษาของไทยในหลายยุคหลายสมัย ไม่เพียงทำหน้าที่

¹ เพลงชาติไทยฉบับเนื้อร้องปัจจุบันนี้ พันเอก หลวงสารานุประพันธ์ เป็นผู้ประพันธ์คำร้อง และพระเจนดุริยางค์เป็นผู้ประพันธ์ทำนอง

ถ่ายทอดวิชาความรู้ ทว่ากลับปลุกฝังชุดความคิดที่จะนำไปสู่การมีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวตามขนบแนวทางที่ผู้ต้องการปลุกฝังต้องการอย่างมีนัยยะสำคัญ หนึ่งในนั้นคือ การปลุกฝังความเป็นชาตินิยม ที่จะนำไปสู่การมีทัศนคติของคนไทยที่มีต่อการเป็นคนชาติพันธุ์ไทยและต่อคนชาติพันธุ์อื่นตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน

ชาตินิยม ถูกใช้ในฐานะเครื่องมือของชนชั้นปกครองไทยตั้งแต่สมัยจักรวรรดินิยม ในขณะนั้นประเทศไทยหรือประเทศสยามเป็นเพียงประเทศเล็ก ๆ ไม่ได้เป็นมหาอำนาจเทียบเท่าประเทศจักรวรรดิอื่น ๆ ที่กำลังแสวงหาดินแดนอาณานิคม ไทยหรือสยามในขณะนั้นจึงตกอยู่สภาวะของการเป็นผู้ถูกล่า ผู้ปกครองไทยหรือสยามในขณะนั้น นอกจากจะต้องพัฒนาความรู้และวิทยาการของบ้านเมืองให้เท่าทันโลกตะวันตก และเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศผ่านการใช้กำลังทหารแล้ว ยังจำเป็นต้องอาศัยความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติผ่านการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว สังคมไทยหรือสยามในยุคก่อนหน้า คนไทยหรือคนสยามก็มักถือว่าชาติพันธุ์ของตนสูงส่งกว่าชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่เข้ามาอาศัยในแผ่นดินของไทย รวมถึงชาติพันธุ์อื่นที่เข้ามาค้าขาย หรือติดต่อสัมพันธ์ทางการทูต กล่าวคือ คนชาติพันธุ์ไทยมีพื้นฐานความคิดที่ให้คุณค่ากับชาติและเชื้อชาติของตนว่ามีความสูงส่งเหนือกว่ากลุ่มชนอื่น ๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การที่ผู้ปกครองรัฐในขณะนั้นตัดสินใจใช้ชาตินิยมเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติจึงได้ผลดี และผู้ปกครองรัฐในสมัยต่อ ๆ มา ก็มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการใช้งานเครื่องมือดังกล่าวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาของเยาวชนในชาติเป็นสำคัญ ดังที่เด่นพงษ์ แสนคำ (2561, หน้า 148) ซึ่งได้ศึกษาการสร้างแนวคิดชาตินิยมผ่านทางการศึกษา วัฒนธรรม และงานนิพนธ์ พบว่า รัฐไทยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองดีผ่านการสร้างแนวคิดชาตินิยม และปลุกฝังแนวคิดดังกล่าวให้เยาวชนในชาติ การที่พลเมืองยึดมั่นในแนวคิดชาตินิยมเหมือนกันก็จะส่งผลให้การปกครองของรัฐเป็นไปได้อย่างง่าย “พลเมืองไทยที่ดี” จึงเป็นผลผลิตของแนวคิดชาตินิยมที่รัฐไทยในขณะนั้นต้องการ

ภายใต้กรอบความคิดแบบชาตินิยมที่ได้รับการปลุกฝังในผ่านระบบการศึกษาไทยมาเป็นระยะเวลานาน คนไทยบางส่วนเชื่อว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดกว้าง พร้อมเปิดรับความแตกต่างและความหลากหลายเสมอ ระบบการศึกษาของไทยดังที่กล่าวมาก็มุ่งเน้นให้เยาวชนเป็น “พลเมืองไทยที่ดี” ในอุดมคติตามขนบที่สังคมไทยกำหนดไว้ แม้แต่ในประเด็นเรื่องความแตกต่างทางชาติพันธุ์ก็ตาม สังคมไทยในทัศนะของคนเหล่านี้ถือว่าเปิดกว้าง ยอมรับคนต่างชาติพันธุ์ ไม่แบ่งแยก ดังจะเห็นได้จากส่วนหนึ่งของแบบเรียน ชุดนิทานร้อยบรรทัด ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุให้เป็นหนังสือสอนอ่านวิชาภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 ความว่า “มีเด็กแจ็กเด็กแขกแปลกแปลกชาติ ล้วนรักกันราวกับญาติไมตรีเฟื่อง การชิงชังเป็นความชั่วต่างกลัวเกรง ยึดถือเพลงปลุกรักปักจิตใจ” (หลวงสำเร็จวรรณกิจ, 2518, หน้า 24)

จะเห็นได้ว่า แบบเรียนดังกล่าวมุ่งสั่งสอนให้เยาวชนไม่ชิงชังคนต่างชาติพันธุ์ ส่งเสริมให้รักและมีไมตรีที่ดีต่อกัน ภายใต้ความคิดที่ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ และสังคมไทยก็ให้ความสำคัญกับความหลากหลายเหล่านั้นด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อหันกลับมาพิจารณาภาพสังคมไทยจริง ๆ จะพบว่า คนชาติพันธุ์ไม่ได้รับการยอมรับหรือมีสิทธิเท่าเทียมกันกับคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติพันธุ์แขกมุสลิมที่ถูกเลือกปฏิบัติและมีสิทธิทางสังคมในสังคมไทยน้อยกว่าชาติพันธุ์อื่น ๆ ดังจะได้กล่าวต่อไป

ความแตกต่างทางความเชื่อ : อุปสรรคที่เป็นฐานรากแห่งความ “แปลกแยก” และ “เป็นอื่น”

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายชิ้นพบว่า “คนไทย” ผูกพันกับคนชาติพันธุ์ “แขกมุสลิม” มาเป็นระยะเวลานานนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดย สุจิตต์ วงษ์เทศ (2556, หน้า 80-82) ได้อธิบายการเข้ามาของแขกมุสลิมในไทยจากการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า มีแขกมุสลิมชาวอิหร่าน เดินทางเข้ามาถึงดินแดนแถบนี้ราวพุทธศตวรรษที่ 6 และในระยะต่อมาก็นิยมเดินทางมาเพื่อค้าขายมากขึ้น จนกระทั่งในสมัยอยุธยา ก็ปรากฏว่ามีชุมชนมุสลิมขนาดใหญ่อยู่บริเวณทิศใต้ นอกเกาะเมืองอยุธยา หลังจากนั้นแขกมุสลิมก็มีบทบาทในหน้าประวัติศาสตร์ของไทยเสมอมา

การเข้ามามีถิ่นฐานของแขกมุสลิมจากที่ต่าง ๆ กัน ทำให้ในปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพลเมืองเชื้อสายแขกมุสลิมจากหลากหลายแหล่งที่มา ทั้งจากอิหร่าน คาบสมุทอาหรับ อินเดีย ชวา มลายู และอื่น ๆ กระจายตัวไปตามบริเวณต่าง ๆ แม้จะมาจากต่างที่มาก็ แต่เราก็นับว่าคนเหล่านี้เป็นแขกมุสลิมโดยอาศัยเกณฑ์ด้านเชื้อชาติและศาสนา โดยมุ่งเน้นที่ศาสนาเป็นสำคัญ กล่าวคือ จำเป็นต้องนับถือศาสนาอิสลามเท่านั้นจึงจะเป็นแขกมุสลิมได้ และด้วยศาสนานี้เอง ก็เป็นสิ่งที่ทำให้ชาติพันธุ์แขกมุสลิมแตกต่างจากชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไทย รวมทั้งคนไทยเอง ข้อแตกต่างด้านความเชื่อทางศาสนานี้เองส่งผลให้แขกมุสลิมได้รับการปฏิบัติจากชาวไทยไม่ดันทักเมื่อเทียบกับคนชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ยังพอมีลักษณะร่วมบางประการกับชาวไทย เช่น ชาติพันธุ์ลาว ที่ถึงแม้จะถูกชาวไทยมองว่าด้อยกว่า แต่เนื่องจากความคล้ายคลึงด้านภาษา และการนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกันก็ช่วยผ่อนความรุนแรงลงได้มากแม้จะไม่ใช่ว่าทั้งหมดก็ตาม

ความแตกต่างทางความเชื่อนี้เองที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกไปจากความเป็นคนไทย มากกว่าชาติพันธุ์อื่น ๆ ประกอบกับพื้นฐานความเป็นชาตินิยมของคนไทยที่มีแนวโน้มเพิ่มลดตามแต่ละยุคสมัยส่งผลให้การเป็นคนชาติพันธุ์แขกมุสลิมในสังคมไทยนั้นลำบากและไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างที่สมควรได้รับนัก ทั้งยังถูกจับตามองจากรัฐอีกด้วย ดังเช่นที่คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (2470, หน้า 97-98) ได้บันทึกเหตุการณ์กรณีที่รัฐไทยรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีประกาศ “ห้ามมิให้ไทยและมอญเข้ารับนับถือศาสนาหมะหมัด²” ความว่า

ด้วยพวกเข้ารีดแลพวกที่ถือศาสนาหมะหมัด เปนคนที่อยู่นอกพระพุทธศาสนา เปนคนที่ไม่มียกกฎหมายและไม่ประพฤติตามพระพุทธวณะ ถ้าพวกไทยซึ่งเปนคนพื้นเมืองนี้ตั้งแต่กำเนิดไม่นับถือและไม่ประพฤติตามพระพุทธศาสนาถึงกับลืมนชาติกำเนิดของตัวเอง ถ้าไทยไปประพฤติและปฏิบัติตามลัทธิของพวกเข้ารีดและพวกหมะหมัด ก็จะตกอยู่ในฐานความผิดอย่างร้ายกาจ เพราะฉะนั้นเปนอันเห็นได้เที่ยงแท้ว่า ถ้าคนจำพวกนี้ตายไป ก็ต้องตกนรกอเวจี ... ให้เจ้าพนักงานจับกุมคนไทยและมอญที่ไปเข้าพิธีเข้ารับรีดและหมะหมัด ดังว่ามานี้ ส่งให้ผู้พิพากษาชำระและให้ผู้พิพากษาวางโทษถึงประหารชีวิต

² หมายถึงศาสนาอิสลาม โดยคำว่า หมะหมัดนั้น เพี้ยนมาจากคำภาษาอาหรับว่า มุฮัมหมัด ซึ่งเป็นพระนามศาสนาของศาสนาอิสลาม

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าชาติพันธุ์แวกมุสลิมจะปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์ของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และมีอิทธิพลหลายประการต่อวัฒนธรรมและความเป็นไทย ทว่ากลับถูกจัดให้เป็น “คนนอก” หรือ “คนอื่น” สำหรับคนไทยอยู่ดี แม้จะปรากฏว่าไทยกับประเทศของคนชาติพันธุ์แวกมุสลิมมีความสัมพันธ์กันมานานแล้วก็ตาม ความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ในประเด็นทางด้านความเชื่อนี้เองที่ส่งผลให้เกิดการเลือกปฏิบัติและเกิดข้อจำกัดในการใช้ชีวิตของชาติพันธุ์กลุ่มที่น้อยกว่า ดังกรณีตัวอย่างที่ยกมานั้น แม้ว่ารัฐไทยจะเปิดกว้างเรื่องการนับถือศาสนาของชาวต่างชาติ แต่สำหรับชาวไทยด้วยกันเองนั้น การเปลี่ยนไปมีความเชื่อตามความศรัทธาถือเป็นสิ่งต้องห้าม จากกรณีตัวอย่างนี้ ชี้ให้เห็นทัศนคติของผู้ปกครองรัฐไทยในสมัยดังกล่าวที่มองว่าอิสลามซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของคนชาติพันธุ์แวกมุสลิมนั้นด้อยกว่าพระพุทธศาสนาที่ชาวไทยนับถือ ในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นลักษณะของชาตินิยมแบบไทยอย่างหนึ่งคือ ชาตินิยมแบบไทยนั้น ไม่เพียงมุ่งเน้นให้เกิดความรักและหวงแหนในชาติกำเนิดไทย ความบริสุทธิ์ของเชื้อชาติไทย และความเป็นไทยในมิติด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณีเท่านั้น แต่ยังผูกโยงการนับถือศาสนาพุทธกับความเป็นชาติพันธุ์ไทยอีกด้วย ดังนั้น ภาพการเป็นคนไทยที่ดีตามรูปแบบสังคมชาตินิยมสำหรับผู้ปกครองรัฐไทยในหลาย ๆ ยุคสมัยคือ คนไทยไม่เพียงต้องรักและหวงแหนในชาติไทยและความเป็นชาติไทย แต่ต้องนับถือศาสนาพุทธด้วย ศาสนาพุทธจึงถือเป็นเงื่อนไขและลักษณะเด่นของความเป็นชาตินิยมแบบไทยมาเป็นระยะเวลานาน เมื่อนำมาพิจารณาในประเด็นที่ว่า เพราะเหตุใด แวกมุสลิมจึงถูกเลือกปฏิบัติและมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตและดำรงอัตลักษณ์ของตนในสังคมไทยมากกว่าชาติพันธุ์อื่น ๆ ก็จะทำให้เราเข้าใจได้ว่า ศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างคนชาติพันธุ์กับคนไทย ในรูปแบบที่ว่า หากคนชาติพันธุ์นั้นโดยส่วนมากนับถือศาสนาเดียวกันกับคนไทย คือ ศาสนาพุทธ คนไทยก็จะมีแนวโน้มที่จะยอมรับและสามารถกลมกลืนกันกับคนชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ เช่น ชาติพันธุ์ลาว มอญ เขมร หรือแม้กระทั่งจีน ในขณะที่แวกมุสลิมนับถือศาสนาอื่น สังคมชาตินิยมแบบไทยดังกล่าวจึงมีแนวโน้มไม่ยอมรับและไม่อาจกลมกลืนกันได้” อย่างไรก็ตาม แวกมุสลิมหลาย ๆ กลุ่มเองก็ไม่ได้ต้องการละทิ้งอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ของตนด้วย แวกมุสลิมส่วนมากยังคงยึดถือและธำรงรักษาแนวทาง ความเชื่อ วัฒนธรรม อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตนเอาไว้ภายใต้การถูกเลือกปฏิบัติและข้อจำกัดทางสังคมตลอดมา

แม้ว่าในสังคมปัจจุบัน ความเป็นชาตินิยมมีแนวโน้มลดลง แต่ก็ยังคงมีอิทธิพลอย่างมีนัยยะสำคัญต่อสังคมไทยยุคปัจจุบัน สาเหตุสำคัญที่ทำให้ความคิดชาตินิยมลดลงนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพลเมืองรุ่นใหม่ ๆ เริ่มมีความตระหนักและตื่นรู้ทางการเมืองมากขึ้น ชาตินิยมที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความสะดวกแก่ผู้ปกครองในสมัยก่อน ๆ จึงไม่ได้ผลอย่างที่เคยเป็นนักในยุคสมัยปัจจุบัน แม้ว่าจะมีกลุ่มอนุรักษนิยมบางกลุ่มที่ยังคงยึดมั่นในความเป็นชาตินิยมอย่างหนักแน่น พยายามให้สังคมไทยปัจจุบันกลับมาเป็นสังคมชาตินิยมแบบไทยอย่างเข้มข้นเช่นในอดีตก็ตาม อย่างไรก็ตาม แม้ความเป็นชาตินิยมจะลดความรุนแรงลง ทว่าชาติพันธุ์แวกมุสลิมก็ยังคงไม่ได้รับการยอมรับในสังคมมากนัก กลับกัน ในช่วงระยะ 50 ปีที่ผ่านมา มีแนวโน้มว่าความเกลียดชังชาวแวกมุสลิมจะเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตด้วยซ้ำ ทั้งนี้ เกิดจากประเด็นปัญหาเรื่องศาสนาและความไม่ลงรอยระหว่างกลุ่มความเชื่อที่แตกต่าง ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ปัญหาความรุนแรงที่บริเวณชายแดนภาคใต้ ที่นำไปสู่ภาวะหวาดกลัวอิสลามในที่สุด นอกจากนี้ยังมีสื่อต่าง ๆ ที่รายงานเรื่องราวความรุนแรงที่บริเวณดังกล่าวรวมถึงรัฐที่พยายามสร้างความเป็น “ศัตรู” ให้กับชาวชาติพันธุ์แวกมุสลิม โดยเฉพาะชาติพันธุ์แวกมลายูมุสลิมบริเวณชายแดนใต้

“ปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้งและภาวะหวาดกลัวอิสลามคือความเข้าใจแบบเหมารวม เช่น การเหมารวมว่ามุสลิมทุกคนมีความเหมือนกันและนิยมความรุนแรงเหมือนกันดังนั้นมุสลิมจึงน่ากลัวและเป็นอันตราย” (เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ, 2562, หน้า 24) ภาวะหวาดกลัวอิสลามถือเป็นปัจจัยใหม่ที่เข้ามารับช่วงต่อจากแนวความคิดชาตินิยม นำไปสู่การเหมารวมว่ามุสลิมทุกคนเป็นอันตราย ภาวะหวาดกลัวอิสลามนี้ เกิดจากปัจจัยทั้งจากภายนอกและจากภายใน กล่าวคือ ความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้ และในภาคอื่น ๆ ประปราย รวมทั้งท่าทีของรัฐที่รับมือกับปัญหาดังกล่าวเป็นปัจจัยภายใน ในขณะที่ ปัจจัยภายนอก คือ อิทธิพลจากแนวคิดและสื่อตะวันตก รวมทั้งเหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างศาสนาในต่างประเทศ

สำหรับประเทศไทย ปัญหาความไม่ลงรอยกันระหว่างชาวมุสลิมและคนไทยมักเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย และคนไทยที่มีแนวคิดชาตินิยมเป็นพื้นฐานและนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาดังกล่าวมักเริ่มต้นจากการที่ชาวมุสลิมต้องการพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ของตน เช่น ใช้สิทธิแต่งกายตามหลักการของศาสนา หรือก่อสร้างศาสนสถานสำหรับประกอบพิธีกรรม ทว่าคนไทยที่มีแนวคิดชาตินิยมเหล่านี้มักไม่เห็นด้วย และต่อต้านอย่างรุนแรง จนอาจนำไปสู่การแตกความสามัคคีระหว่างศาสนา ซึ่งจะมีผลกระทบรุนแรงและเป็นวงกว้างมากกว่าในอดีตที่เป็นเพียงการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของชนชาติพันธุ์เพียงอย่างเดียว ปัญหาความเกลียดชังและภาวะหวาดกลัวอิสลามนี้ จึงนับเป็นปัญหาและปัจจัยใหม่ที่สำคัญส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมกับคนไทยในช่วงเวลาปัจจุบัน

การกลายเป็นไทย : การต่อสู้ทางคุณค่าระหว่างการรักษาอัตลักษณ์กับการถุกยอมรับจากสังคม

ในสังคมที่ต้องตกเป็นพลเมืองชั้นรองที่ถูกจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรมี และต้องแบกรับความกดดันและความรู้สึกเป็น “คนนอก” เข้าในบางครั้งยังถูกเกลียดชังเพียงเพราะต้องการดำรงอัตลักษณ์ของตนเอง แม้ว่าชาวมุสลิมจะมีความโดดเด่นด้านการดำรงรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และรูปแบบการใช้ชีวิตไว้ได้มากกว่าชาติพันธุ์อื่น ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีชนบทการดำเนินชีวิตที่เป็นรูปแบบเฉพาะ รวมถึงหลักปฏิบัติในฐานะมุสลิมต่าง ๆ ที่ไม่เอื้อให้เกิดการผสมผสานกับการผสมผสานกับวัฒนธรรมนอกศาสนา อย่างไรก็ตาม ชนชาติพันธุ์ชาวมุสลิมไม่น้อยเลือกที่จะละทิ้งอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตนเอง และปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตจนกลมกลืนและกลายเป็นคนไทยไปในที่สุด

การกลายเป็นคนไทยของชาติพันธุ์ชาวมุสลิมผูกพันกับความเชื่อทางศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชาวชาวมุสลิมบางคนเปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยนับถือ ด้วยปัจจัยต่าง ๆ กัน แต่ปรากฏเหตุการณ์การกลายเป็นไทยของชนชาติพันธุ์ชาวมุสลิมโดยการเปลี่ยนศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีความน่าสนใจเหตุการณ์หนึ่ง นั่นก็คือเหตุการณ์การเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธของเจ้าพระยาเพชรพิชัย (ใจ) กล่าวคือ

ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปถวายนมัสการพระพุทธบาท พระยาเพชรพิชัย (ใจ) จึงได้กราบบังคมทูลขอตามเสด็จพระราชดำเนินด้วย พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชโองการตรัสประพาสว่า พระยาเพชรพิชัยเป็นแขกไปพระบาทไม่ได้ ถ้าทิ้งเพศแขกมารับรีตไทยจึงจะให้ไปด้วย ฝ่ายพระยาเพชรพิชัย (ใจ) จึงรับพระราชโองการใส่เกล้าฯ แล้วกราบทูลพระ

กรุณาว่าข้าพระพุทธเจ้าจะขอรับพระราชทานเป็นไทยตามกระแสพระราชโองการดำรัสสั่ง ขณะนั้นจึงทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระยาเพชรพิชัยตามเสด็จพระราชดำเนินได้ ครั้นเสด็จพระราชดำเนินประทับที่พระพุทธบาทแล้ว พระยาเพชรพิชัย (ใจ) ก็สมทาทนศีลเฉพาะพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ ปฏิญาณตนว่าจะรับปรนนิบัติพระไตรสรณาคมน์ และประพฤติตามพระบรมพุทโธวาท(พระยาจุฬาราชมนตรี (เชน), พระยาวรเทพ (เถื่อน), เจ้าพระยาทิพากรวงษ์มหาโกษาธิบดี (ข้า), และ พระพรหมอธิบาล (จอน), 2513)

หลังจากเหตุการณ์นี้ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้ทรงแต่งตั้งให้พระยาเพชรพิชัย (ใจ) ขึ้นเป็นเจ้าพระยา และได้พระราชทานตำแหน่งให้สูงขึ้นด้วย

จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธของพระยาเพชรพิชัย (ใจ) ทำให้ได้รับการยอมรับจากสังคม กล่าวคือ หากคนชาติพันธุ์ผ่านกระบวนการกลายเป็นคนไทยแล้ว ก็มักจะได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น นี่ไม่เพียงชี้ให้เห็นว่า สังคมชาตินิยมไทยให้ความสำคัญกับเชื้อชาติและศาสนาเป็นอย่างยิ่ง แต่กรณีที่ยกมากล่าวนี้ยังชี้ให้เห็นในทางกลับกันด้วยว่า คนชาติพันธุ์ในไทยบางส่วนเองก็มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงและสามารถยอมรับการกลายเป็นคนไทยได้ แม้ว่ากระบวนการกลายเป็นคนไทยนั้น จำเป็นต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมที่เคยมีมาและความเชื่อดั้งเดิมที่เคยยึดถือ รวมถึงละทิ้งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนไปด้วย เพื่อแลกกับความก้าวหน้าในการทำงาน คุณภาพชีวิตและสิทธิเสรีภาพที่จะเพิ่มมากขึ้นในฐานะคนไทยคนหนึ่ง การเปลี่ยนศาสนาเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ภายใต้กระบวนการกลายเป็นคนไทยของคนชาติพันธุ์ จึงถือเป็นเครื่องย้ำเตือนได้ว่า สังคมไทยตั้งแต่ยุคอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น มิได้เป็นสังคมแห่งความเท่าเทียมระหว่างชาติพันธุ์ และไม่ได้เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่งดงามด้วยความแตกต่างและหลากหลายของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เช่นที่คนไทยบางส่วนเชื่อเลย

บทสรุป

จากที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า สังคมไทยที่เราได้รับการปลูกฝังมาเสมอว่าเป็นสังคมที่ดีเลิศ เป็นสังคมที่เปิดกว้างเพื่อทุกคน อันเป็นเครื่องแสดงว่าสังคมจะมีแต่ความสุขสันต์นั้นไม่เป็นจริงไปเสียทั้งหมด ในขณะที่บางมุมของสังคมไทย คนชาติพันธุ์อย่างชนกลุ่มน้อยกลับได้รับความยากลำบากในการแสดงความเป็นตัวตน อันเป็นสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายที่จะแสดงอัตลักษณ์ของตนได้เท่าที่ไม่เบียดเบียนใคร สังคมไทยให้คุณค่ากับการเป็นคนไทยมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เป็นส่วนสำคัญของสังคมไม่น้อยกว่ากัน ไม่เพียงมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยกย่องความเป็นชาติของตนและด้อยค่าวัฒนธรรมอื่นที่ยังรากลึกในสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ สังคมไทยยังได้รับการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมผ่านการศึกษาไทยที่ช่วยส่งเสริมความคิดดังกล่าวให้พอกพูนขึ้นไปอีก นอกจากนี้ ขนบทางความเชื่อไม่เพียงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทว่ากลับหลอมรวมกลายเป็นสิ่งที่เหนี่ยวรั้งความเท่าเทียมทางสังคมอีกด้วย ชาตินิยมแบบไทยที่ประกอบสร้างขึ้นจากการให้ความสำคัญกับเชื้อชาติไทยและศาสนาพุทธเป็นสำคัญนี้ จึงเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งที่ทำให้ความเท่าเทียมทางสังคมของคนชาติพันธุ์ไม่อาจมีขึ้นได้จริง ๆ ในสังคมไทย ทั้ง ๆ ที่ชาวไทยหลาย ๆ คนเชื่อว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่พร้อมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติ และงดงามด้วยความแตกต่างและหลากหลายก็ตาม

เช่นนั้นแล้ว ถึงเวลาแล้วหรือไม่ที่เราจะหันกลับมาพิจารณาสังคมไทยของเราอีกครั้งหนึ่ง เพื่อแสวงหาความหมายของความเป็นไทยที่แท้จริง ที่ไม่ได้จำกัดเชื้อชาติและศาสนา แต่เป็นสังคมที่ทุกคนให้คุณค่ากับการเป็นตัวของตัวเอง และสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ได้อย่างภาคภูมิ โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากคนอื่น ถึงเวลาแล้วหรือไม่เราจะตระหนักได้ว่า คนชาติพันธุ์อย่างแวมุสลิมก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและความเป็นไทยที่สมควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมเช่นกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส. (2470). *ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๙ เรื่อง จดหมายเหตุของ คณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยาตอนแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ กับ ครึ่งกรุงธนบุรี แลกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภาคที่ ๖*. โรงพิมพ์ศรีหงส์.
- จุฬาราชมนตรี (เชน), พระยา, วรเทพ (เถื่อน), พระยา, ทิพาการวงษ์มหาโกษาธิบดี (ข้า), เจ้าพระยา, และ พรหมอธิบาล (จอน), พระ. (2513). *จดหมายเหตุประมวงศกุลบุณนาคและเรื่อง ราชทูตสยามไปกรุงฝรั่งเศส*. โรงพิมพ์พระจันทร์.
- จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. (2544). *บทบาทและหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยาถึงสมัย รัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2153-2435)*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เด่นพงษ์ แสนคำ. (2561). การสร้างแนวคิดชาตินิยมไทยผ่านทางการศึกษา วัฒนธรรม และงานนิพนธ์. *วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*, 8(3), 142-168.
- พิเชฐ สายพันธ์. (2564). ทฤษฎีวิพากษ์เชื้อชาติ (Critical Race Theory) และการกลับมาของปัญหา อคติการเหยียดเชื้อชาติ. *วารสารมานุษยวิทยา*, 4(2), 252-260.
- สำเร็จวรรณกิจ, หลวง. (2515). *นิทานร้อยบรรทัด เล่ม 1-10*. พระนคร: โรงพยาบาลส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง
- สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2559). “แขก” มุสลิม ในความเป็นไทย. *RUSAMILAE JOURNAL*, 34(1).
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rusamelae/article/view/62928>
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ. (2562). ความสัมพันธ์ที่เปราะบางระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ในสังคมไทย. *วารสารอิสลามศึกษา*, 10(2), 14-26.

ภาษาอังกฤษ

- Yamirudeng, M. (2017). What it means to be Malay Muslims: The Role of Language in Ethnic Identity Construction and Ethnic Maintenance of Thai-Malay Muslims. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 13(1), 37–68.
<https://so03.tcithaijo.org/index.php/eJHUSO/article/view/97632>